

До спеціалізованої вченої ради Д 26.062.16
Національного авіаційного університету»
03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Дробуш
Ірини Вікторівни на дисертацію Львової Єлизавети Олегівни
«Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики
до формування», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право**

Аналіз рукопису дисертації, автореферату і публікацій автора дисертації за темою дослідження дозволяє висловити наступні судження та висновки стосовно відповідності представлені кваліфікаційної наукової праці вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., № 567.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема дисертації Львової Єлизавети Олегівни, яка присвячена дослідженню концепту глобального конституціоналізму як багатоаспектного міждисциплінарного феномена, включаючи його понятійні, елементні, функціональні характеристики, реконструкцію принципів міжнародного публічного та конституційного права з урахуванням ідей глобального конституціоналізму, його значення у сучасній конституційно – правовій доктрині та світовому розвитку, роль у становленні та вирішенні конституційної конфліктології, є досить актуальною і своєчасною, що зумовлено багатьма суспільно-політичними чинниками.

Актуальність теми дослідження зумовлена також необхідністю визначення глобального конституціоналізму як ідеології та виключного міждисциплінарного експериментального підходу, особливо в контексті розвитку та прозорості правових механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини, зосередження особливої уваги на забезпеченні національних інтересів і реалізації державного суверенітету у світовому глобалізованому

правовому просторі, з'ясуванні ролі конституційної держави України у становленні глобального конституціоналізму, розробленні теоретичної моделі глобального конституціоналізму та аналізі впливу правової глобалізації на національний конституційний порядок.

Актуальність теми зумовлена багатьма об'єктивними і суб'єктивними чинниками, внутрішніми і зовнішніми факторами, які на достатньо професійному рівні і досить ґрунтовно аналізуються в даній роботі (с. 18-22 дисертації), а тому не потребують додаткової аргументації. Саме цими чинниками визначається актуальність теми цього дисертаційного дослідження, метою якого є не лише концептуальне обґрунтування комплексу теоретичних і практичних засад становлення та розвитку глобального конституціоналізму, а й виокремлення проблем та перспектив реалізації правової політики України в сучасних умовах глобальних викликів та визначення ролі концепції глобального конституціоналізму в побудові правової політики України в сьгоднішніх складних політичних умовах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість та достовірність більшості наукових положень, висновків і пропозицій, що розроблені й відображені у дисертаційному дослідженні, можна охарактеризувати як цілком достатні.

Автором чітко та послідовно сформульовані мета та задачі дослідження. Їх постановка та обґрунтованість дозволяють розкрити основний зміст теми. Об'єкт і предмет дослідження сформульовано вірно і точно, що посприяло всебічній ґрунтовній розробці теми.

Заслуговує на схвалення потужний теоретико-методологічний інструментарій дослідження дисертаційної роботи.

Методологія дослідження обумовлюється новизною та актуальністю феномена глобального конституціоналізму і різноманітних підходів до його визначення, теоретичного значення та проблематики його науково-практичної парадигми. Серед загальнонаукових методів в роботі були використані загальний діалектичний, дескриптивний, історичний, функціональний і порівняльний методи, а також методи систематизації, моделювання, індукції та дедукції.

Комплексне застосування цих методів дало змогу автору

сформулювати обґрунтовані наукові положення, висновки та рекомендації, які є достовірними і мають наукову новизну та практичне значення. Їх наукова обґрунтованість і достовірність підтверджується тим, що вони були апробовані на численних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, представлені до обговорення в рамках авторського дослідницького проекту «Теорія та практика проблеми формування глобального конституціоналізму» під час стажування в Інституті порівняльного публічного та міжнародного права ім. Макса Планка (2014 -2015 рр., м. Гейдельберг, Німеччина); у Шанхайській академії соціальних наук (16 червня – 07 липня 2019 р., м. Шанхай, Китайська Народна Республіка); на кафедрі історії держави та права НУ «Одеська юридична академія» (березень-квітень 2019 р., м. Одеса, Україна).

Однією з переваг дисертації є об'ємна джерельна база, яку використовував автор як підґрунтя для своєї роботи. Так, список використаних джерел включає в себе 489 різноманітних найменувань, серед яких дисертаційні дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, автореферати дисертацій, монографії, нормативно-правові документи тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним і системним дослідженням, в контексті якого обґрунтовуються теоретичні положення щодо становлення та розвитку глобального конституціоналізму. Рівень наукової новизни одержаних результатів та авторський внесок у дослідження проблеми характеризується науковими положеннями, висновками та пропозиціями, основними з яких є такі: вперше:

- враховуючи істотні зміни у транскордонних соціальних взаємодіях та вплив глобалізації на правовий прогрес суспільства, запропоновано авторську дефініцію глобального конституціоналізму, а саме пропонується розуміти глобальний конституціоналізм як системну перспективу, що тяжіє до застосування конституційних принципів при регулюванні міжнародних відносин та входить до системи науки міжнародного публічного та конституційного права;

- зроблено порівняльний аналіз існуючих доктринальних підходів вітчизняних та закордонних дослідників до розвитку конституційного права в умовах глобалізації та визначення концептуальних аспектів глобального конституціоналізму, оскільки інтерпретація загальнотеоретичних ознак

конституціоналізму на глобальний рівень сприяє інституціоналізації та становленню функціональних основ суб'єктно-об'єктного складу як нових галузей права (глобального конституційного і глобального адміністративного права);

- обґрунтовано, що глобальний конституціоналізм вбачається як ідеологія з використанням таких юридичних конструкцій, які будуть відповідати сучасним реаліям з урахуванням основних принципів міжнародного права, і в особливості принципу суверенної рівності держав. розроблена теоретична модель глобального конституціоналізму, що вміщує прогресивне мислення та намагається представити експериментальне ставлення до міжнародного конституційного права, розширюючи демократичну законність та пропонуючи мирний діалог. Визначено, що ідеологія та сама ідея глобального конституціоналізму базується на баченні стратегічного конституційного експерименту з обов'язковим сприйняттям конституційних принципів суб'єктами міжнародного права та з упровадженням здобутків у міжнародну практику (при апробації нових правових моделей та вдосконалення існуючих норм шляхом правової рецепції);

- обґрунтовано висновок, що глобальний конституціоналізм – це виключний міждисциплінарний експериментальний підхід, що базується на правовій реальності і передбачає практичну реалізацію системної діяльності Організації Об'єднаних Націй, Світової Організації Торгівлі, Міжнародного Валютного Фонду та інших суб'єктів, що створюють норми міжнародного конституційного права в умовах правової глобалізації;

- розроблена теоретична модель глобального конституціоналізму, що вміщує прогресивне мислення та намагається представити експериментальне ставлення до міжнародного конституційного права, розширюючи демократичну законність та визначення необхідності мирного діалогу. Визначено, що ідея глобального конституціоналізму базується на баченні стратегічного конституційного експерименту з обов'язковим сприйняттям конституційних принципів суб'єктами міжнародного права та з упровадженням здобутків у міжнародну практику (при апробації нових правових моделей та вдосконалення існуючих норм шляхом правової рецепції);

- розглянуто глобальний конституціоналізм крізь призму принципів права та формалізовано проблеми співвідношення принципів глобального

конституціоналізму. Зокрема розкрито конституційні механізми реалізації принципів прозорості та державного суверенітету в забезпеченні національних правових систем під впливом глобалізації;

- запропоновано авторську класифікацію складових глобального конституціоналізму (об'єктна, нормативна та організаційна). Здійснивши аналіз основних функцій глобального конституціоналізму, визначено його критеріальні характеристики. Зокрема визначено, що об'єктна складова характеристики глобального конституціоналізму проявляється в тому, що об'єктом глобальної конституційної діагностики виступають глобалізаційні процеси, в тому числі функціонування глобального управління. Нормативна складова характеристики глобального конституціоналізму міститься в легалізації міжнародного права. Організаційна складова глобального конституціоналізму міститься у відображенні в його ідеях демократичного способу устрою та розподілу влади, з подальшою інституціоналізацією у вигляді органів влади, в чому також проявляється установча функція глобального управління;

- графічно зображено значення глобального конституціоналізму на прикладі перетинання міжнародного конституціоналізму та національного конституціоналізму, а також зображені взаємодія та перехрестя конституціоналізму, правозастосування та соціальної безпеки на різних рівнях міграції. Запропоноване зображення «колаборації» - взаємодії зазначених явищ є авторським доробком, і показує, що інтенсивні процеси глобальної міграції детерміновані значним змістовним наповненням предмету глобального конституціоналізму, постійно створюючи новий продукт – предмет міжнародних конституційних відносин, і надаючи додаткового імпульсу державному конституціоналізму (внутрішньому конституційному порядку);

- визначено, що глобальний конституціоналізм має за мету вирішити сучасні глобальні політичні проблеми за допомогою конституційних принципів (захист прав людини, верховенство права, демократизм, розподіл влад тощо) і має в подальшому отримати підтримку інститутів громадянського суспільства.

Необхідно зазначити, що пропозиції, які висуває автор у рубриці «Наукова новизна одержаних результатів» є дійсно новими. Позитивними і корисними для подальшого розвитку науки конституційного права і втілення у

практику можна вважати позиції наукової новизни, які автор пропонує як ті, які удосконалено і набули подальшого розвитку (с.6-8 автореф., 23-24 дисертації).

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Зміст дисертації повністю відповідає поставленій меті та предмету дослідження. Він передбачає аналіз як теоретичних проблем з теми дисертаційного дослідження на сучасному етапі, так і питань правозастосування. Загалом, дисертація характеризується ознакою єдності змісту.

Розділ I «Концептуальні аспекти становлення глобального конституціоналізму» присвячений дослідженню глобального конституціоналізму на рівні дискурсу, його основних елементів та функцій, складних теоретичних питань конституціоналізації міжнародного права та конституційних засад розвитку міжнародних інтеграційних процесів; ідейно-концептуальних та історико-правових засад глобального конституціоналізму; проблем співвідношення міжнародного конституційного права та глобального конституціоналізму.

Так, варто погодитись з автором щодо розуміння глобального конституціоналізму як «нового оберту сталої конституційної методології за сучасних умов. Перевагою глобального конституціоналізму є його новий гнучкий підхід, що дуже добре відповідає сучасному розумінню прав людини та найкраще підходить в умовах порушення ієрархії міжнародного права».

Глобальний конституціоналізм дисертантка пропонує розуміти не як вивчення масиву конституцій, установчих угод та конституційних актів, а як напрямок для міждисциплінарних досліджень, сфокусованих на застосуванні конституційних принципів (верховенства права, стримувань та противаг, захисту прав людини, демократизму, державного суверенітету, гуманізму, гласності) у міжнародній правовій політиці задля того, щоб підвищити вагомість прав людини в сучасному міжнародному правопорядку. (с.31- 33 дисертації).

Авторське бачення глобального конституціоналізму базується на розумінні його як конституційного експерименту та розглядається як «специфічна форма сучасного конституціоналізму з експериментальними рисами, що сприяє подальшим трансформаціям міжнародної політичної системи та міжнародного права» (с. 39 дисертації); «стратегічний конституційний експеримент з обов'язковим сприйняттям конституційних принципів суб'єктами міжнародного права та з упровадженням у міжнародну

практику» (с. 65 дисертації); «доктрина, що тяжіє до застосування конституційних принципів у міжнародно-правовій сфері з метою встановлення уніфікованого механізму глобального управління» (с. 82 дисертації).

Заслуговують на увагу й визначені автором його критеріальні характеристики, а саме: об'єктна складова характеристики глобального конституціоналізму проявляється в тому, що об'єктом глобальної конституційної діагностики виступають глобалізаційні процеси, в тому числі функціонування глобального управління; нормативна складова характеристики глобального конституціоналізму міститься в легалізації міжнародного права; організаційна складова глобального конституціоналізму міститься у відображенні в його ідеях демократичного способу устрою та розподілу влади, з подальшою інституціоналізацією у вигляді органів влади, в чому також проявляється установча функція глобального управління.(с. 40 дисертації).

У Розділі 2 «*Реконструкція принципів міжнародного публічного та конституційного права з урахуванням ідей глобального конституціоналізму*» автором розкривається еволюція розвитку правових механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини в умовах глобалізації; місце принципу прозорості в забезпеченні національних правових систем під впливом глобалізації; конституційні механізми реалізації державного суверенітету у світовому глобалізованому просторі.

До позитивів роботи та здобутку автора необхідно віднести з'ясування сутності та змісту конституційних принципів, без яких неможливе становлення глобального управління. Саме «глобальний конституціоналізм всіляко сприяє тому, щоб конституційні принципи стали джерелом, базою та стандартом для відносин між державами – або на двосторонньому рівні, або на рівні міжнародних організацій» (с.94). Досліджуючи процес реконструкції принципів міжнародного публічного права та конституційного механізму забезпечення прав людини в умовах глобалізації, дисертантка зосереджує увагу на принципах глобального конституціоналізму, які вміщують загальні принципи міжнародного права, а також принцип субсидіарності, принцип поділу суверенітетів, принцип поступової конституціоналізації, узгодження повноважень за принципом наділення компетенцій (англ. – *principle of conferral*, фр. – *principe d'attribution*, нім. – *prinzip der begrenzten einzelermächtigung*), принцип участі «глобальних громадян», а також

ефективного захисту їх прав, а також принципи законності та принцип транспарентності (прозорості) (с. 13 автореф., с. 116 дисертації).

За результатами дослідження авторкою дисертації зроблено висновок, що для України ратифікація Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів стане багатообіцяючою політичною подією, якщо правові питання ратифікації та імплементації її положень у законодавство України будуть узгоджені не тільки на міжнародному рівні, але й національне законодавство буде гнучким, відповідно до потреб громадянського суспільства, що формується в Україні (с.119 – 120 дисертації).

Аналізуючи конституційні механізми реалізації державного суверенітету у світовому глобалізованому просторі (параграф 2.3. дисертації), автор особливу увагу приділяє питанню модифікації державного суверенітету України в умовах євроінтеграції та глобалізації.

У Розділі 3 *«Значення концепту «глобальний конституціоналізм» у сучасній конституційно-правовій доктрині та його роль у світовому розвитку»* автор акцентує увагу на питаннях ефективності глобального конституціоналізму в контексті глобалізації права, аналізує критичні погляди вчених, які виступають опонентами розвитку концепції глобального конституціоналізму та окреслює коло дискусійних питань, що потребують подальшого вивчення у межах науки міжнародного та конституційного права.

Значний науковий інтерес в дисертаційній роботі становить розуміння автором органічності зв'язку процесів глобалізації права та глобального конституціоналізму. Як зазначає дисертант у представленій роботі (с. 138), *«глобальний конституціоналізм – це мегатенденція сучасності, існування якої завдячує глобальному праву. Своєю чергою, глобальне право виступає нормативно-правовим підґрунтям об'єднання зусиль світової спільноти та реалізації глобального управління, присвяченого вирішенню глобальних проблем людства. Нормативно-правове забезпечення глобального управління буде продовжувати своє формування та еволюцію, адже глобальне управління – це відображення важливих характеристик існуючих міжнародних відносин, яке детермінує, на думку авторки, в рамках координат «глобальні проблеми – глобальне управління – глобальне право – глобальний конституціоналізм».*

Проаналізовані дисертанткою критичні позиції щодо глобального конституціоналізму, дозволили посилити наукову аргументацію щодо його

подальшого розвитку, акцентуючи увагу на тому, що глобальний конституціоналізм вже володіє своєю методологією, має свою внутрішню логіку розвитку, систему та її елементи, приватні теорії, механізми, принципи, цінності та суб'єктно-об'єктний склад, тощо.

Виходячи з вище зазначеного, варто погодитись з авторським розумінням глобального конституціоналізму як центру, навколо якого обертається сучасна міжнародна конституційно-правова доктрина, що пильнує застосування конституційних принципів (верховенства права, «стримувань та противаг», захисту прав людини, демократизму) у міжнародній правовій сфері задля того, щоб підвищити ефективність і чесність міжнародного правового порядку. Викликає значний науковий інтерес зв'язок глобального конституціоналізму з концепцією локальної демократії та його безпосередню роль у вирішенні конфліктів на місцевому рівні (с. 165 дисертації).

У Розділі 4 *«Роль глобального конституціоналізму в становленні та вирішенні конституційної конфліктології»* дисертанткою досліджено співвідношення понять «глобальний конституціоналізм» та «конституційні конфлікти», на основі ґрунтовного аналізу основних типів інструментів впливу на конституційні конфлікти, які є в арсеналі міжнародного та національного права (с.178- 186) запропоновані шляхи (механізми) вирішення конституційних конфліктних процесів, що і є основою глобального конституціоналізму.

У Розділі 5 *«Організаційно-правовий вимір уніфікації міжнародного регулювання у сфері міграційних процесів як стандарт глобального конституціоналізму»* досліджуються глобальні, міжнародні та державні виміри міграції, ефект міжнародної міграції на соціетальну безпеку на регіональному та глобальному рівнях. Значним науковим здобутком є дослідження конституційного статусу Глобального Громадянина, з'ясування його сутності, перспектив формування та становлення (с.217 – 227).

За підсумками аргументів, представлених в роботі, можна стверджувати, що ще багато аспектів міграційних процесів потребують подальшого дослідження. Зокрема, яким чином застосувати на практиці сучасні теоретичні підходи глобального конституціоналізму до самовизначення біженців та вимушених мігрантів, чи визначені рамки недискримінаційного ставлення у сучасних регіональних міграційних сценаріях?

Розділ 6 «Роль конституційної держави України у становленні глобального конституціоналізму» присвячений питанням визначення, сутності та конституційно-правових засадам формування міжнародної правосуб'єктності незалежної України за сучасних умов глобалізації (с. 229- 266); з'ясуванню особливостей статусу України як суб'єкта інтеграційного права та міжнародного конституційного права (с. 266 – 290); напрацюванню основних напрямків модернізації правової політики України в умовах глобальної правової інтеграції (290 – 338).

Детально ознайомившись зі змістом роботи, можна констатувати, що дисертаційне дослідження Львової Є.О., як результат наукового аналізу і власних міркувань автора, є новим поглядом на порушені в роботі проблеми та містить пропозиції щодо шляхів модернізації правової політики України та практичні рекомендації щодо інтеграції України у Європейський конституційно-правовий простір.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх актуальністю, новизною та сформульованими загальнотеоретичними і прикладними висновками. Сформульовані у дисертації висновки, положення і пропозиції можуть бути використані: у правотворчій діяльності – для теоретико-методологічного обґрунтування нормотворчої діяльності органів публічної влади за умов правової глобалізації, для нормативно-правового супроводження та забезпечення, розробки процесуального конституційного законодавства та розвитку галузей публічного права з урахуванням правової рецепції; у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання предмету міжнародного конституційного права, а також для розвитку відповідних наукових досліджень ролі України як суб'єкта інтеграційного та міжнародного конституційного права, у навчальному процесі – для підготовки відповідних розділів навчальних видань із конституційного права України, порівняльного конституційного права, адміністративного та муніципального права України, для навчально-методичного забезпечення викладання відповідних навчальних дисциплін у закладах вищої освіти юридичного профілю.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях. Основні результати дослідження пройшли належну апробацію. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 46 наукових праць, у тому числі 1 одноособова монографія, 25 статей у наукових

фахових виданнях з юридичних наук, зокрема 16 – у виданнях, включених до міжнародних науково-метричних баз та у наукових виданнях іноземних держав, 20 тезах доповідей, повідомлень на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукові положення дисертації Львової Єлизавети Олегівни викладені в достатньому для повного ознайомлення обсязі; опубліковані наукові праці й автореферат дисертації відображають основний зміст дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, як і будь-яке наукове дослідження, дисертація Львової Єлизавети Олегівни має певні недоліки, які істотно не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження та спрямовані на підвищення його наукового рівня та ведення наукової дискусії.

По – перше, в дисертації практично не розкрито, яким чином вбачається проведення експерименту глобального конституціоналізму попри те, що цей експеримент буде мати значний позитивний вплив на соціальні відносини в державі та сприяти прийняттю науково обґрунтованих управлінських рішень згідно до сучасних реалій. Що має бути встановлено в результаті проведення експерименту і що має бути його об'єктом?

По – друге, аналізуючи поняття та сутність глобального управління, автор звертає увагу на висловлену ще в кінці ХХ століття позицію радника Міжнародного фонду соціально-економічних і політологічних досліджень О. Вебера про те, що глобальне управління особливо відрізняється від державного управління, оскільки глобальне управління – це «управління процесами (у суспільстві, у біосфері), а не територіями» (с. 46 дисертації). Виходячи з цього, можна зробити висновок, що об'єктом глобального управління є саме глобалізаційні процеси, які пронизують усі сучасні міжнародні відносини та призводять до формування Глобальної соціально-правової системи. В контексті цього хотілося б почути думку дисертанта щодо того, якою має бути структура Глобальної соціально – правової системи?

По – третє, досліджуючи питання співвідношення міжнародного конституційного права та глобального конституціоналізму, вважаючи глобальний конституціоналізм основним принципом міжнародного

конституційного права та, враховуючи реалії сучасного українського державотворення, перспективу членства в ЄС, дисертанткою акцентовано значну увагу на питаннях правової рецепції, що безперечно є основною умовою стабільного розвитку правової системи національної держави відповідно до вимог ЄС. При цьому автор зазначає, що процес правової рецепції та впровадження європейських стандартів для України має деякі перешкоди, наприклад: конкуренція конституційних цінностей, відсутність чіткої конституційної традиції та затримка провадження конституційної реформи; проблеми формування правосвідомості народу; застаріле законодавство з питань соціального забезпечення громадян; проблеми приведення у відповідність норм адміністративного законодавства; невідповідність між цивільним та господарським законодавством; прогалини в податковому та митному законодавстві; відсутність екологічних стандартів та колізії земельного законодавства; проблеми професійного перекладу нормативно-правових актів тощо. (с. 80 – 81 дисертації). Варто погодитись з тим, що зазначені недоліки чинного законодавства мають системний характер і, як зазначає сам автор, потребують серйозних зусиль для подолання, позитивні зрушення можна буде побачити вже у найближчі п'ять років. У зв'язку з цим, потребує певного уточнення, яких саме зусиль потребує розв'язання окреслених проблем? Яку роль в цьому процесі автор відводить державі та інститутам громадянського суспільства? Що може виступити каталізатором і як пришвидшити цей процес?

По – четверте, Україна підписала Конвенцію Ради Європи про доступ до офіційних документів 12 квітня 2018 р. (до цього часу так і не набула чинності), яку вважають першим і єдиним міжнародно-правовим інструментом, що закріпив співвідношення міжнародного права та концепту «прозорість». У Конвенції відповідно закріплено право людини і громадянина на доступ до офіційних документів, окреслені основні функції прозорості (транспарентності). В документі цей термін вбачається як ключова характеристика належного врядування та індикатор того, чи є суспільство відверто демократичним і плюралістичним. Це також є істотним для саморозвитку народів і реалізації основних прав людини. Обмеження зазначеного права дозволяється тільки з метою захисту певних інтересів національної безпеки, захисту або приватності. Право на доступ до офіційних

документів також посилює легітимність органів публічної влади та довіру до них в очах громадськості. Конвенція встановлює мінімальні стандарти, що мають бути застосовані при реалізації доступу до офіційних документів (формуляри та плата за доступ до офіційних документів), перегляд процедури та додаткові заходи, а також вона передбачає гнучкість, що дозволить не тільки побудувати національне законодавство на цих засадах, а й надати йому ще більший доступ до офіційних документів (с.118 – 119 дисертації). При цьому дисертантка вказує на те, що в самому документі не деталізовані правові вимоги та санкції, що будуть застосовуватись до держав-учасниць. У документі подальшого вдосконалення також потребує механізм міжнародного моніторингу за дотриманням права на доступ до офіційних документів. Які шляхи удосконалення механізму міжнародного моніторингу за дотриманням права на доступ до офіційних документів та які санкції варто передбачити та закріпити в разі порушення державами такого права?

По – п'яте, досить дискусійним є питання модифікації державного суверенітету в умовах глобалізації. Поняття «суверенітет» пов'язане з поняттям суверенних прав – конкретних прав держави розповсюджувати свою владу на об'єкти та дії фізичних і юридичних осіб не тільки в межах своєї національної території, а й поза її межами на підставі міжнародних договорів. Підтримка міжнародного правопорядку може бути забезпечена лише при повній повазі юридичної рівності учасників. Це означає, що кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших учасників, тобто їх право в межах власної території здійснювати законодавчу, виконавчу, адміністративну й судову владу без будь-якого втручання з боку інших держав, а також самостійно проводити свою зовнішню політику (с.133 – 135 дисертації). Тому з огляду на це, варто забезпечити певний баланс в рамках дихотомії інтеграція – суверенітет. Які запобіжники варто врахувати в процесі глобалізації з тим, щоб не втратити власний суверенітет та міжнародну правосуб'єктність з огляду на соціально – економічну та політичну ситуацію в Україні ?

По – шосте, в дисертаційному дослідженні автор звертає увагу на те, що «світова спільнота також побачила, що Російська федерація не поважає правові процедури, фабрикує факти з неправильних правових аргументів. Росія також не виражає *opinion juris, de – facto* підтримуючи озброєні формування, а *de – jure* не визнаючи відношення до них (згідно Звіту Верховного Комісара з прав

людини по Україні від 15 квітня 2014 року» (с.174 дисертації). В контексті цього автору варто було б проаналізувати проблему членства України та Російської Федерації як держави – агресора у таких організаціях як ООН, СОТ, а також процес лобіювання на рівні міжнародних структур питання зняття економічних санкцій з країни – агресора Російської Федерації, зокрема аргументуючи це ситуацією з пандемією COVID -19.

По – сьоме, у Розділі 6 на с. 254 автору, вказуючи на необхідність розробки сучасних законодавчих положень, що будуть сприяти створенню ефективного та прозорого механізму оцінки конфлікту інтересів між адміністрацією та громадянами, варто було б конкретизувати, які саме положення Конституції України формують для цього конституційно – правову основу?

По – восьме, заслуговує на увагу те, що авторка на с. 168 спирається на результати дослідження П. Добнера та М. Лугліна («Сутінки конституціоналізму»), погоджується з їх думкою і робить наголос на тому, що різниця між глобальним конституціоналізмом і глобальним адміністративним правом міститься в обсягах правового регулювання: позиція конституціоналістів полягає в тому, щоб описати та розвинути цілком законний глобальний порядок, у той час як методологія глобального адміністративного права є більш обмеженою в можливостях, зосереджуючись лише на окремих елементах глобального управління й обмежуючись аналізом і реалізацією більш вузьких політичних ідеалів, зокрема, відповідальності (с. 342 дисертації). Проте у загальних висновках до дослідження автором не розкрито в достатній мірі особливості розвитку концепції глобального конституціоналізму та потребує деталізації співвідношення понять глобального конституціоналізму, конституційної модернізації та глобального адміністративного права.

Загальні висновки і оцінка дисертації щодо її відповідності чинним вимогам.

Незважаючи на окремі зауваження і недоліки, які є дискусійними та суттєво не впливають на позитивну оцінку, дисертація Львової Єлизавети Олегівни є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка містить

вирішення важливого наукового завдання, що має суттєве значення для конституційно-правової та муніципально-правової теорії та практики в Україні.

Результати дослідження дисертантки вирізняються змістовністю теоретичного матеріалу, обґрунтованістю і достовірністю, в повній мірі досягають поставленої мети. Автореферат і публікації автора відображають зміст дисертаційної роботи. Зміст автореферату дисертації є ідентичним основному змісту роботи. В опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи.

Наведене дозволяє зробити висновок, що дисертація Львової Єлизавети Олегівни на тему: «Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування», виконана на належному науково-теоретичному рівні, за змістом та обсягом відповідає вимогам п.п. 10, 12, 13 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Львова Єлизавета Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор

завідувач кафедри

державно – правових дисциплін

Національного університету

«Острозька академія»

І.В.Дробуш

Стігнус Дробуш І.В.
підтверджую іменем
з кадрів НАУ «ОА»

Савура Н.П.